

כתבוני לדורות

יבאר היטב החילוק בין פעולותיהם של מרדכי ואסתר בביטול גזירת המן / עפ"ז יבאר באופן נפלא גם החילוק ביניהם באופן קביעות ימי הפורים לדורות הבאים

“שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות . . שלחה להם אסתר כתבוני לדורות”
(מגילה ז, א). “קבעוני לדורות” – לקבוע את י"ד וט"ו אדר “ליום טוב ולקרייה להיות לי לשם” (רש"י); ו”כתבוני לדורות” – שיכתבו את מגילת אסתר “עם שאר הכתובים” (רש"י).

ובטורי אבן (במגילה שם) כתב לבאר החילוק בין שתי הבקשות, שתחילה ביקשה רק שיתקנו לקרות מידי שנה בשנה את סיפור מעשה הנס דפורים, וא"צ לקרותו במגילה מתוך הכתב (וזהו שפירש"י “ליו"ט ולקרייה”, דהיינו לקרייה בעלמא). ואח"כ ביקשה שיכתבו את המגילה לדורות, עד שתיחשב כחלק מן ה”כתובים”, ועל כן חייבים לקרות המגילה מתוך הכתב ואם קראה על פה לא יצא' (משנה רפ"ב דמגילה).

והנה בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) מצינו: “מרדכי ואסתר כתבו אגרת ושלחו לרבתינו, שכן אמרו להם מקבלים אתם עליכם שני ימים הללו בכל שנה וכו'”, היינו שמרדכי היהודי ביקש יחד עם אסתר מחכמי הסנהדרין לעשות זכרון לנס פורים, שלא כפי הנזכר בגמרא דלעיל שאסתר לבדה שלחה לחכמים “קבעוני . . כתבוני לדורות”.

אך יש לומר שלא נחלקו הבבלי והירושלמי במציאות, אם הייתה הבקשה ממרדכי ואסתר יחד או מאסתר לבדה, אלא המדובר הוא בבקשות שונות:

1. ולכאו' י"ל באו"א קצת, שגם מצד בקשת אסתר הראשונה נעשה חיוב קריאת המגילה מתוך הכתב, אך זה שהיתה צ"ל כתיבה הוא רק לצורך קריאתה, אבל לא שניתנה לכתוב להכליל ב”כתובים” – כ”ד ספרי קודש. וראה צפע"נ לרמב"ם ריש הל' מגילה.

בבבלי מדובר על בקשת אסתר בדבר תקנת קריאת המגילה, הכוללת הן את הקריאה במגילה (בקשתה הראשונה) והן את כתיבת המגילה כחלק מן ה"כתובים" (בקשתה השנייה). ובקשות אלו היו מאסתר לבדה, בלי השתתפותו של מרדכי.

ואילו בירושלמי מדובר על בקשתם לקבוע את ימי הפורים בכל שנה ל"ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים" (כפי שמורה פשוטות לשון הירושלמי "שני ימים הללו בכל שנה"), שזו היתה בקשה שביקשו מרדכי ואסתר יחדיו.

* * *

[ויש לומר ששלשת הבקשות: (א) "מקבלים אתם עליכם שני ימים הללו", (ב) "קבעוני לדורות", (ג) "כתבוני לדורות", והחילוק האמור שישנו ביניהם: שאת הראשונה ביקשו מרדכי ואסתר יחד, ואת שתי האחרות ביקשה אסתר לבדה – כל זה מרומז בהדגשה במגילת אסתר עצמה, כדלקמן.

בלשונות המגילה אנו מוצאים, שכאשר קיבלו על עצמם בני-ישראל "לקיים את ימי הפורים האלה", נאמר "כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה" (אסתר ט, לא). אך מיד לאחר-מכן נאמר (בפסוק לב) "ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר". וי"ל ששני הפסוקים עוסקים בג' בקשות האמורות:

הפסוק הראשון עוסק בתקנת ימי הפורים, לעשותם ימי משתה ושמחה וגו', כדמשמע מלשון הכתוב "לקים את ימי הפורים האלה" (ע"ד לשון הירושלמי האמור, "שני ימים הללו"). ועל-כן מוזכרים בו "מרדכי היהודי ואסתר המלכה", שכן תקנה זו נעשתה כתוצאה מבקשתם של שניהם.

אמנם הפסוק השני עוסק בתקנת קריאת וכתיבת המגילה – "דברי הפורים האלה", והיינו, קריאת המגילה, וזהו שנאמר דוקא "דברי הפורים" ולא "ימי הפורים", שכוונתו (ע"ד הרמז עכ"פ) לדיבורי הפורים, הדיבור והסיפור בניסי פורים (וכלשון רש"י הנוכח "לקרייה"); וסיומ הפסוק "ונכתב בספר" מורה על כתיבת סיפור נס פורים כחלק מן ה"כתובים" (וכלשון הש"ס הנוכח "כתבוני"). ועל-כן נאמר "ומאמר אסתר" ולא הוזכר מרדכי, שכן ענינים אלו הם בקשת אסתר בלבד].

* * *

אכן יש לברר תוכן הענין:

(א) מפני מה אכן לא הצטרף מרדכי לבקשת אסתר מחכמי הסנהדרין לתקן קריאת וכתיבת המגילה?

(ב) יתרה מזו: הלא מרדכי היה מראשי הסנהדרין (ראה מגילה טז, ב. ויעויין בלקוטי שיחות חלק טז עמוד 373 ואילך), ובמילא נמנה בין החכמים שהסכימו לבקשות אסתר "קבעוני" ו"כתבוני", וא"כ אין לומר שלא הייתה דעתו נוחה מבקשות אלו. ובכן, בודאי היה עליו

להשתתף בבקשות אלו יחד עם אסתר !

אלא מוכרחים לומר בזה, שאצל מרדכי היו שני אופנים בהתייחסותו לבקשות הללו: למרדכי מצד עצמו, לא היה צורך בתקנות קריאת וכתיבת המגילה, ולכן לא הצטרף לבקשות אסתר; אך מפאת היותו חבר הסנהדרין, ישנה נתינת מקום שימלא את בקשות אסתר הללו, כלקמן.

יש לבאר זה, ע"פ מה שיש לומר דהחילוק בין בקשות מרדכי ואסתר בנוגע לזכרון הנס, וקביעות הנס לדורות הבאים, באה מהחילוק בפעולותיהם השונות לביטול גזירת המן:

דהנה, אף שגזירת המן היתה גזירה גשמית, ובני ישראל היו שרויים אז בסכנה נוראה ע"פ דרך הטבע, הרי ידוע מה דאיתא בגמ' דגזירת המן באה על ישראל מצד עבירות וחטאים שונות שעברו ישראל בזמן ההוא. דמכיון שנתחייבו ישראל לפני המקום בעונש, לכן נתעורר המן הרשע באותה שעה להרוג ולהשמיד את כל עם ישראל היל"ת.

ונמצא שהגזירה על ישראל מהמן ואחשורוש באה כתוצאה מקטרוג רוחני שנתעורר למעלה מעוונותיהם של ישראל.

ועפ"ז, כדי לבטל את גזירת המן לא הי' די בהשתדלויות אצל המן ואחשורוש והתעסקות בדרכי הטבע, אלא הי' צורך לבטל את הקטרוג למעלה, דזה הי' סיבת הגזירה.

ובזה מצינו חילוק בין מרדכי ואסתר:

דמרדכי הצדיק, פעולותיו היו בעיקר לבטל את הקטרוג למעלה, ואת הסיבה הרוחנית לגזירת המן. ואסתר עסקה בעיקר בהשתדלויות בדרכי הטבע לבטל את גזירת המן.

וכמו שמצינו שבזמן הגזירה התעסק מרדכי בעיקר לעורר את בני-ישראל לחזור בתשובה על העבירות שהביאו לגזירת המן (ראה תרגום שני למגילת אסתר פ"ד. אסתר רבה פ"ח, ז. שם פ"ח, ד. ועוד), שזה הי' כדי לבטל את הגזירה הרוחנית שהיתה למעלה.

וכמו כן מצינו שכינס מרדכי את כל היהודים, וארגן צום כדי לבטל את הגזירה, [דאף שזה הי' ע"פ בקשת אסתר "לך כנוס את כל היהודים גו' וצומו גו'", אך מרדכי הוא זה שעשה כן בפועל (אסתר ד, טז-יז)].

לעומת זאת, אסתר, שהיתה בבית המלך (ולא בין היהודים), ו"לעת כזאת הגעת למלכות" — "לא הגעת למלכות אלא בעבור העת הזאת שתושיעי את ישראל" (אסתר ד, יד ובראב"ע. וראה ג"כ אסתר רבה ופרש"י עה"פ אסתר ב, יא) — השתדלה ועשתה כמה פעולות בדרך הטבע שאחשורוש יבטל את גזירת המן כפי שהיא בפועל למטה: באה אל אחשורוש אף שלא נקראה לבוא, הכינה סעודות לאחשורוש והמן וכו', עד אשר אחשורוש ביטל את הגזירה, ואדרבה "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט, א).

ומכיון שמרדכי ואסתר פעלו לבטל הגזירה בשני אופנים שונים, על כן היה חילוק ביניהם בנוגע להדגשה העיקרית שבנס פורים, החידוש והמעלה שבו:

אצל מרדכי היתה ההדגשה בנס פורים על הנצחון הרוחני של בני-ישראל, אשר תשובתם הייתה באופן כה נעלה, עד ש"קיימו מה שקבלו כבר" (שבת פח, א). על-ידי "הדר קבלוה בימי אחשורוש", הוסרה ה"מודעא רבה לאורייתא" שהייתה מעת מתן-תורה.

[וע"כ חפץ מרדכי שיהיה חג הפורים אסור במלאכה (ראה מגילה ה, ב. נתבאר בדרך החסידות בתורה אור (לרבינו הזקן) מגילת אסתר ק, א ואילך. וראה בכ"ז גם במגילת סתרים על מגילת אסתר ט, יט בסופו), דכמו שיום הכיפורים, שהוא יום התשובה ובו ניתנו לוחות שניות ה"ה אסור במלאכה, כמו"כ פורים, שבו "קיימו מה שקבלו" בעת מתן תורה, והתעוררו בתשובה שלמה, רצה מרדכי שיהי' אסור במלאכה, ויום מיוחד להתעסקות בעניני הנפש];

משא"כ אצל אסתר היתה ההדגשה על נס ההצלה מגזירת המן "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים גו'" (אסתר ג, יג) – הצלת גופי בני-ישראל. ובלשון הלבוש (או"ח סי' עת"ר סי"ב. הובא בט"ז שם סק"ג): שהיתה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות. . ולא את הנפשות. . לכך כשנצלו ממנו וכו'.

[ועיין במקורי הדברים, שם נתבאר באריכות ע"ד החסידות והקבלה, הטעם לזה שמרדכי הסתכל בעיקר על רוחניות הנס, ואסתר על גשמיות הנס].

* * *

ובזה יובן היטב החילוק בין מרדכי ואסתר בבקשותיהם על-דבר זכרון הנס לדורות, שבקשת "מקבלים אתם עליכם שני ימים הללו" באה ממרדכי ואסתר יחד, ואילו בקשות "קבעוני" ו"כתבוני" באו מאסתר לבדה, כי בשלשת בקשות הללו בא לידי ביטוי זכרון נס פורים באופנים שונים:

דהנה זה פשוט, שקביעת ימי הפורים לדורות, והמצוות שתקנו לעשות בהם, הוא כדי לקבוע בישראל את זכרון הנס בכל שנה ושנה.

וזהו הטעם לכל המצוות שתקנו בפורים, שאין ענינם רק המעשה בלבד, אלא עיקר ענינם הוא שע"י קיום המצוה יזכרו את הנס ויודו להקב"ה על נסים שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

ובזה אנו רואים, שיש חילוק בין זכרון הנס שבאה ע"י בקשת "מקבלים עליכם שני ימים הללו", וזכרון הנס שבאה ע"י קריאת המגילה.

דבקיום "ימי הפורים", והיינו, קביעת ימי הפורים לחג בכל שנה ושנה, וגם בקיום המצוות של פורים "משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", הנה אף שלפועל מקיימים מצוות אלו במעשה, אך זכרון הנס הבאה ע"ז הוא רק במחשבה ובלב, דהרי אין פעולות אלו עצמם זכרון לנס, ורק שע"י קיום מצוות אלו, יעלה ויבוא

זכרון הנס על מחשבת הלב.

לעומת זאת, על-ידי שנקבע הנס "לקרייה", הרי בא זכרון הנס בדיבור, אשר "עקימת שפתיו הוי מעשה" (לדעת ר"י בב"מ צ, ב. סנהדרין סה, ב. וכן קיי"ל. ועיין בספר תניא קדישא פרקים ל"ז, ל"ח ונ"ג); אך אעפ"כ זהו "מעשה זוטא" בלבד (ראה סנהדרין שם), ועל-ידי שהוסיפה אסתר לבקש "כתבוני", בא זכרון הנס ב"מעשה רבא", סיפור הנס נכתב² בדיו גשמי על-גבי קלף גשמי וכו'.

ונמצא, שאף שבחיצוניות נראה שמצוות קריאת המגילה היא רוחנית יותר מהמצוות ד"משתה ושמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים", אך זה רק בנוגע לפעולת האדם, דקיום משלוח מנות וכיו"ב הוא מעשה גשמי יותר מקריאת המגילה. משא"כ כשמדובר על עיקר המכוון בקיום מצוות אלו, שהוא זכרון הנס, הנה אדרבה, דווקא בקריאת המגילה באה זכרון הנס בגשמיות ובמעשה יותר מבקיום שאר המצוות דפורים.

ולכן, כיון שאצל מרדכי הייתה ההדגשה בנס על הנצחון הרוחני, הרי גם בזכרון הנס נגע לו בעיקר הזכרון במחשבה (שהיא רוחניות האדם); אמנם אצל אסתר הייתה ההדגשה על ההצלחה כפשוטה, הצלת הגוף הגשמי, שהתרחשה בפורים, ועל כן לא הסתפקה בכך שזכרון הנס יהיה במחשבת האדם, אלא שיתבטא גם בדיבור האדם ובמעשיו.

* * *

והנה מה שביקש מרדכי רק את עשיית ימי הפורים ולא את קריאת וכתובת המגילה, הרי זה מצד מעלת עצמו, שמכיון שבעצמו הי' איש רוחני ונעלה במאוד, הנה גם כשהסתכל על בני ישראל ראה בעיקר את מעלותיהם מצד נשמתם ורוחניותם. ובהסתכלות באופן כזה, מספיק שיבוא זכרון הנס רק במחשבתם של ישראל, ולא נוגע כ"כ שיבוא ג"כ במעשה, כנ"ל.

אך בעת שבתו בסנהדרין, כשהביאו לפניו "כל דבר הקשה", ותפקיד חברי הסנהדרין הוא לפסוק את הדין למעשה, שלשם כך עליהם להתכונן במצבם של בני-ישראל בעולם הגשמי ומצד גופם – אזי גם מרדכי ראה את צרכי בני-ישראל מצד גופם, שמצד זה נדרש שזכרון הנס יבוא במעשה ממש, כי דוקא המעשה משפיע על הגוף כדבעי. וזהו הטעם שבתור חבר הסנהדרין, הסכים מרדכי לבקשות אסתר, להביא את זכרון הנס במעשה על-ידי קריאת וכתובת המגילה.

2. ואף לפי מה שנת' בהערה הקודמת שגם לצורך קריאת המגילה (בקשת אסתר הא') צ"ל כתיבה, הרי אין זה ענין הכתיבה (והעשייה) מצ"ע, כי אם הכשר או עכ"פ פרט בקריאה (דיבור). והרי זה בדוגמת המבואר בפנים לענין "ימי הפורים", שהמצוות המעשיות דפורים הן בכדי שע"ז יבוא לזכרון הנס במחשבתו.